EBÛ İSME

Büyük fıkıh âlimlerinden. İsmi, Nûh bin Ebî Meryem'dir. Künyesi, Ebû İsme'dir. Kureyş kabilesinin âzâdlı kölesi idi. Fıkıh ilmini İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe ve İbn-i Ebî Leylâ'dan aldı. Hadîs ilmini, Haccâc bin Ertât'dan ve onun zamanındaki âlimlerden öğrendi. Megâzî'yi (târihi bilgileri) İbn-i İshâk'tan ve tefsîr ilmini el-Kelbî ile Mukâtil'den aldı. Bu ilimleri kendinde topladığı için veya İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe'nin fıkhını Merv'de ilk cem' etmiş (toplamış) olduğu için Nûh el-Câmî ismi ile meşhûr oldu.

Hazreti Ebû Hanîfe hayatta iken Ebû Ca'fer Mansûr zamanında Merv'de kadılık yaptı. Kendisinin ilim öğrettiği dört meclisi vardı.

Birinde Hanefî mezhebinin kavillerini (rivâyetler) nakleder, birinde hadîs ve asar rivâyet ederdi. Birisinde nahiv ilmi ile, diğerinde de şiir tedris ve müzâkeresi ile meşgûl olurdu.

Ebû isme; babasından, Zührî, Sabit el-Benânî, Yahyâ bin Saîd el-Ensârî; İbn-i Cüreyc, İbn-i Ebî Leylâ, İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe, İbn-i İshâk, el-A’meş ve başka zâtlardan hadîs-i şerîfler rivâyet etti. Kendisinden de, Ali bin el-Hüseyn bin Vâkıd, Zeyd bin el-Habbâb, Hibbân bin Mûsâ, Nuaym bin Hammâd, Süveyd bin Nasr, Şu’be İbn-i Mübârek ve diğer zâtlar rivâyette bulundular. 173 (m. 789)’da vefât etti.

Kur’ân-ı kerîm sûrelerinin fazîletleri hakkında ba’zı hadîsler vaaz ettiği söylenmiş ise de bu doğru değildir. Bu husûstaki nakiller de hadîs usûlü, hadîs ricali ve mevzûat kitaplarındaki Hâkim’in, Ebû Ammâr Hüseyn-i Mervezî’den yaptığı rivâyete dayanmaktadır. Bu kitapları yazanlar, bu haberi birbirlerinden aynen alıp nakletmişlerdir. Bu haberin meşhûr olması da, en son olarak Ebû Ammâr’ın rivâyet ettiğinin gösterilmesidir. Çünkü O, Buhârî, Müslim, Neseî, Ebû Davud’un kendisinden rivâyetlerde bulunduğu yüksek bir zâttır. Böyle itimâd ve itibar kazanmış bir zâtın ismi, Ebû İsme’ye düşman olanlar tarafından maksadlı olarak karıştırılmıştır. Hâkim’in bu haberinden mechûl bir ifâde ile “Ebû İsme’ye soruldu” deniliyor. Kimin sorduğu bilinmiyor. Bu ifâde, haberin en açık zayıf tarafıdır. İkinci olarak Ebû İsme’nin doğrudan İkrime’den rivâyet ettiği gösteriliyor. Bu iki zâtın vefât târihleri arasında uzun bir zaman farkı vardır. Zira İkrime’nin vefâtı 107 (m. 725), Ebû İsme’nin ki ise 173 (m. 789)’dur. Birbirinden hadîs almaları ihtimâli yoktur. Ebû Ya’lâ el-Halîlî’nin İrşâd’ındaki haberde ise Ebû isme ile İkrime arasında mechûl birisi vardır. Bu da böylece zayıf rivâyet olmaktadır.

İbn-i Hibbân, rivâyetinde Kur’ân-ı kerîmin sûrelerinin fazîletleri hakkındaki hadîsi, Meysere’nin uydurduğunu ve bizzat söylediğini, itiraf ettiğini bildirmiştir. Ebû İsme’yi muhalif fırkalardan sevmeyen, düşman olanlar çok olduğu için onu hadîs âlimleri karşısında zayıf râvî hükmüne düşürmek gayesi ile bunu uydurmuşlardır. İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe’den ilim öğrenen bir zâtın böyle bir söz söylemesi mümkin değildir.

Kendisi hadîs uydurmak bir tarafa, bilakis sikadır (güvenilir bir râvîdir). Çünkü Ebû Dâvûd ve Tirmîzî “Sünen” kitaplarında, İbn-i Cerîr tefsîrinde onun rivâyetlerini ve İbn-i Mâce ise, tefsîr kitabında Ebû İsme’nin kavlini (sözünü) delîl olarak almışlardır. Hattâ Şu’be, bir hadîs hakkında yaptığı isbat için onun rivâyetini delîl olarak göstermiştir. Şu’be ise râvîlerin sika (güvenilir) olmasına çok dikkat eden bir zâttır.

1) El-Fevâid-ül-behiyye, sh. 221

2) Tehzîb-üt-tehzîb, cild-10, sh. 486

3) Mîzân-ül-i’tidâl cild-4, sh. 275

4) El-A’lâm, cild-8, sh. 51